

آشنایی مختصر با عملیات ضد جنگ روانی

جمشید فرقانی نیا^۱
سیدمحسن کمالی

چکیده

در مدارک آموزشی ارتشهای دنیا از جمله نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، عملیات روانی به دو گروه شامل:

۱- **فعالیت‌های روانی**

۲- **جنگ‌های روانی**

تقسیم شده است، در این تقسیم‌بندی، فعالیت‌های روانی به اقداماتی اطلاق گردیده که در جهت تأثیر مثبت روی افکار، باورها، عقاید و دیدگاه‌های نیروهای خودی طرح ریزی و اجرا شده و جنگ روانی اقداماتی را شامل می‌شود که جهت تأثیرگذاری منفی بر روی مؤلفه‌های مورد باور نیروهای دشمن، به مورد اجرا گذارده می‌شود، لیکن برای خنثی‌سازی و مقابله با جنگ روانی دشمن هیچگونه برنامه‌ریزی‌ای پیش‌بینی و اجراء نمی‌شد، گرچه برای مقابله با تبلیغات دشمن، عملیات **ضد تبلیغات**، تعریف شده است، لیکن ضد تبلیغات به تنهایی قادر به مقابله با تمام ابعاد جنگ‌های روانی مهاجم نبوده و لذا ایجاد شاخه جدیدی به عنوان « **عملیات ضد جنگ روانی** » که قادر به مراقبت، ممانعت و در نهایت مقابله با جنگ روانی دشمن باشد، ضروری است.

واژه‌های کلیدی: عملیات ویژه، عملیات روانی، فعالیت‌های روانی، جنگ روانی،

عملیات ضد جنگ روانی

مقدمه

پس از چاپ مقاله « بررسی کاربرد ترس و اثرات آن در جنگ روانی » در فصلنامه خردادماه سال ۸۵ دافوس آجا، تماسهای مکرری توسط اساتید بزرگوار، خبرگان گرامی دست‌اندرکار عملیات روانی و دیگر همکاران محترم با نگارندگان مقاله موصوف بعمل آمد که همگی ضمن اظهار لطف و تشویق فراوان و تأکید بر این نکته که جای این مبحث نوین در زیرگروه‌های عملیات روانی خالی بوده و پرداختن به آن از ضروریات می‌باشد، خواهان تبیین و تشریح بیشتر این شاخه جدید از مبحث مهم عملیات روانی بودند، البته در همان تماسها و ملاقاتها به این عزیزان عرض شد که مقوله یادشده، طی یک فرایند پژوهشی کامل در آینده نه چندان دور، بصورت کتاب مستقلی در دسترس همه عزیزان قرار خواهد گرفت، لیکن در راستای امتثال اوامر این بزرگواران، مقاله زیر به عنوان **آشنایی مختصر با عملیات ضد جنگ روانی**، جهت تنویر افکار هم‌زمان گرامی نگارش یافت، لازم به ذکر است که عرصه ایجاد شده، میدان وسیعی است که شهسواران علم و قلم را به خود فرا می‌خواند و امید است که این جولانگاه نوین از تفضلات این بزرگواران خالی نماند.

هر کشوری در تلاش است تا با دستیابی به موقعیتهای و شرایط مساعد و برتر، زندگی بهتر و توأم با آزادی، صلح و آرامش و امنیت را برای ملت خود فراهم نموده و در این راه از هیچگونه کوششی فروگذار نخواهد کرد، « البته آنچه که باورهای مذهبی ما بر آن تأکید دارند، مشروع بودن این تلاشها و مطابقت آن با فرامین الهی و دین مبین اسلام می‌باشد » و در این راه ضمن فعالیت در جهت توسعه داخلی، نیازمند پدافند داخلی نیز می‌باشد، زیرا بدیهی است که کشورهای سلطه‌گر مایل به ایجاد وضعیت مطلوب و با ثبات در دیگر کشورها نبوده و برای در اختیار داشتن بازارهای داخلی، تسلط بر منابع ملی و در نهایت، استیلای اقتصادی و فرهنگی بر ملل دیگر، فعالیت‌های مخرب خود را در

ابعاد گوناگون طرح ریزی، هدایت و اجرا خواهند نمود، این کنش‌ها و واکنش‌های ایجاد شده بین ملل مهاجم و مدافع، منجر به پیدایش تفکری تحت عنوان «**عملیات ویژه**» گردید که هر دو دسته در چهارچوب قواره‌های کلاسه‌بندی شده این عملیات، طرح‌های آفند یا پدافند خود را برای تهاجم یا تدافع برنامه‌ریزی می‌نمایند. در تعاریف بیان شده، عملیات ویژه به مجموعه فعالیت‌های غیرنظامی، شبه نظامی و نظامی‌ای اطلاق می‌گردد که برای طرح‌ریزی، هدایت و اجرای آنها نیاز به وجود امکانات، منابع، شرایط و نیروهای آموزش دیده ویژه‌ای است تا یک کشور به تنهایی یا با کمک و پشتیبانی دیگر دولت‌ها، بتواند به اهداف پیش‌بینی شده خود نایل گردد.

عملیات ویژه با توجه به ماهیت خاص خود به گروه‌های زیر تقسیم می‌شود:^۱

الف - جنگ‌های نامنظم شامل:

- ۱- جنگ‌های چریکی
- ۲- عملیات براندازی که شامل شورش، جنگ شبکه محور، تحریم‌ها، کودتا، جنگ محدود، تروریسم، خرابکاری، جاسوسی و... می‌باشد.
- ۳- عملیات گریز و فرار که به دو بخش گریز و فرار تقسیم شده که با بکارگیری شیوه‌های مختلفی مانند فریب به مورد اجرا گذارده می‌شوند.

ب- عملیات توسعه و پدافند داخلی شامل:

- ۱- عملیات توسعه شامل کلیه اقداماتی است که در راستای بهبود شرایط زیستی، درمانی، آموزشی، فرهنگی، اقتصادی، زیر ساختی و... اجرا می‌شوند.

۱- آئین نامه ۲۱-۳۱ F.M

۲- **عملیات پدافند داخلی** که شامل اقداماتی می‌باشد که در جهت ممانعت از اجرای عملیات براندازی و مقابله با آن اجرا می‌گردند.

ج- عملیات روانی شامل:

۱- فعالیتهای روانی

۲- جنگهای روانی

« در این مقاله بنا نیست که تعاریف هر کدام از زیر گروههای یادشده که هر یک به تنهایی دریایی از مطالب و نوشتارها را می‌طلبد تشریح گردند، لیکن ذکر این نکته ضروریست که هر سه گروه یادشده و موارد مرتبط با آنها، به مشابه حلقه‌های زنجیری می‌باشند که به یکدیگر متصل بوده و در صورت عدم طرحریزی و اجرای مناسب هر کدام از آنها، این سلسله که «**اهداف**» را به «**نیات**» پیوند می‌دهد، از هم گسسته و در نتیجه ثمره‌ای از تلاشهای بعمل آمده به بار نخواهد نشست، به همین دلیل با پرهیز از تعاریف و تشریح گروههای دیگر، به مبحث اصلی این مقال یعنی **عملیات روانی** به عنوان اتصال دهنده و پشتیبان دیگر گروهها پرداخته می‌شود.»

عملیات روانی به کلیه فعالیتهای سیاسی، نظامی، اقتصادی و مرامی که برای جلب حمایت و احساسات موافق گروههای داخلی و خارجی اعم از دوست و یا بی‌طرف انجام می‌شوند، اطلاق می‌گردد^۱ و به دو گروه زیر تقسیم می‌شود:

الف- **فعالیتهای روانی** که به کلیه فعالیتهای غیرنظامی، شبه نظامی و نظامی‌ای که در مؤلفه‌های سیاسی، اقتصادی، مرامی، فرهنگی اجتماعی، اطلاعاتی و... برای نفوذ مثبت در افکار، احساسات و دیدگاههای گروههای هدف «نیروهای خودی، بی‌طرف و پشتیبان» در جهت ایجاد، نگهداری، تقویت و تداوم پشتیبانی آنان از اهداف و اقدامات خودی طرحریزی، هدایت و اجرا می‌شوند، اطلاق می‌گردد.

۱- آئین نامه ۲۱-۳۱ F.M و ۱-۳۱ F.M

ب- **جنگهای روانی** که به کلیه فعالیتهای غیر نظامی، شبه نظامی و نظامی که در جهت تحت تأثیر قرار دادن مؤلفه‌های مورد باور گروههای خصم به نفع نیروهای خودی و یا بی طرف نمودن آنان با استفاده ابزاری از تبلیغات هدایت شده، داده پردازی برنامه‌ریزی شده و اطلاعات سمت داده شده، طرح‌ریزی، هدایت و اجرا می‌شوند اطلاق می‌گردد. با عنایت به موارد مطروحه فوق، چنانچه یک حکومت به تقسیم بندی بالا بسنده نماید، مجبور خواهد بود که یا با اجرای فعالیتهای روانی روی نیروهای خودی برای ایجاد نگهداری، تشدید و تداوم علاقه و پشتیبانی آنان به نفع خود تلاش نماید و یا اینکه علیه نیروهای مخالف، جنگهای روانی را اجراء نماید، لیکن در صورتیکه دشمن با استفاده از امکانات گوناگون جنگ روانی خود علیه حکومت موصوف و نیروهای آن را به مورد اجرا بگذارد، حکومت مورد تهاجم قرار گرفته قادر نخواهد بود که اقدام مناسب و متناسب با تلاش مهاجم را به مورد اجرا بگذارد.

گرچه «**ضد تبلیغات**»^۱ که از زیر بندهای جنگ روانی منظور گردیده، برای مقابله با تبلیغات سوء مهاجم پیش‌بینی و تعریف شده است، لیکن کاربرد و تأثیر آن بسیار محدود و تنها به عنوان یک اقدام صرفاً تدافعی محسوب می‌گردد، زیرا استفاده از تبلیغات «سیاه، سفید، خاکستری» تنها یکی از روشهای جنگ روانی دشمن بوده و ضد تبلیغات قادر به مقابله مؤثر با دیگر مؤلفه‌ها و شیوه‌های مورد استفاده دشمن نخواهد بود، از طرفی بسنده نمودن به پدافند و مقابله کردن با تبلیغات دشمن، مدافع را در موضع ضعف قرار داده و آسیب پذیریهایی وی را تا حد بسیار زیادی تشدید خواهد نمود، زیرا جنگ روانی یک عملیات آفندی بوده و مزیت اساسی آفند که «**در دست داشتن ابتکار عمل**» می‌باشد، همیشه در نزد آفند کننده مانند یک برگ برنده بسیار مؤثر، باقی خواهد ماند، لذا با توجه به شکاف موجود بین دو تقسیم یادشده، ضرورت دارد که

مدافع با طرح‌ریزی، هدایت، اجرا و پیگیری عملیاتی خاص، ضمن مراقبت از توانایی‌ها و اقدامات خود، با ممانعت از اجرای آفند روانی دشمن، با آنها به مقابله برخاسته و اقدامات خنثی‌سازی خود را به مورد اجرا گذارده همچنین به عنوان یک عمل آفندی، بتواند به اساس و اجزاء پیش‌بینی‌های آفند روانی مهاجم، ضربات جدی وارد نماید.

در راستای رفع این نیاز و برای از بین بردن شکاف یادشده، شاخه جدیدی با تعریف ذیل به عنوان **عملیات ضد جنگ روانی**^۱ برای مقابله با تمام زمینه‌های جنگ روانی دشمن ایجاد گردیده است:

« **عملیات ضد جنگ روانی به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که در جهت پشتیبانی از فعالیتها و جنگ‌های روانی خودی طرح‌ریزی، هدایت و اجرا شده که باعث شناسایی و رفع بسترهای مورد استفاده دشمن، شناسایی کاربردهای جنگ روانی مهاجم و اثرات آنها، مقاوم‌سازی جامعه در برابر جنگ روانی، بازیابی افراد آسیب دیده، شناخت نقاط ضعف کاربردهای بکارگرفته شده در جنگ روانی دشمن و در نهایت خنثی‌سازی کاربردهای مورد استفاده او شده و با اجرای آن، فعالیت‌های خودی مؤثر و شرایط برای اجرای جنگ روانی علیه مهاجم فراهم گشته و یک اقدام آفندی محسوب می‌گردد.**»

عملیات ضد جنگ روانی در ۳ بعد **مراقبتی، ممانعتی و مقابله‌ای** طرح‌ریزی، هدایت و اجرا می‌گردد که با توجه به تعریف بیان شده از آن، مؤلفه‌های هر کدام از ابعاد یادشده، به شرح زیر به طور مختصر تشریح می‌شوند:

الف - اقدام مراقبتی که عبارت است از:

- Anti Psychological Warfare Operations با توجه به وسعت معنایی کلمه Anti نسبت به کلمه Counter، از کلمه Anti برای وسایل معنای «ضد» دربرگردان انگلیسی استفاده شده است.

- شناسایی و رفع بسترهای مورد استفاده دشمن.

جنگ روانی دشمن بر مبنای بسترهای موجود در جامعه مدافع طرحریزی و اجرا می‌گردد، این بسترها عبارتند از:

- ۱- ضعفهای مرامی و عقیدتی که اکثراً به علت التقاطی و خرافی بودن باورهای افراد جامعه ایجاد می‌گردند.
 - ۲- مشکلات اقتصادی جامعه.
 - ۳- اختلافات مذهبی و قومیتی، نژادی و طبقاتی موجود در جامعه.
 - ۴- ضعفها و اختلافات سیاسی و فکری جامعه.
 - ۵- بی‌عدالتی‌ها و تبعیضات موجود.
 - ۶- گروه‌گرایی
 - ۷- ضعفهای اجرایی و عدم رسیدگی به نیازهای اولیه مردم.
 - ۸- بیکاری.
 - ۹- مشکلات روانی مردم که برخاسته از فشارها و استرسهای گوناگون مانند عدم امنیت شغلی و قضایی و... می‌باشند.
 - ۱۰- عدم تطابق گفتار با کردار مسئولین.
- طراحان عملیات ضد جنگ روانی «ع.ض.ج.ر» با شناسایی این بسترها و ارائه راه کارهای بنیادی، اصولی و اجرایی در سه مقطع: کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت و پیگیری اجرای آنها برای رفع این بسترها، با از بین بردن شرایط مناسب موردنظر دشمن، زمینه‌های بنیادین اجرای جنگ روانی مهاجم را از وی سلب خواهند نمود.
- در اجرای این مهم، ضرورت دارد که برنامه‌ریزان «ع.ض.ج.ر» دو اصل را مورد توجه قرار دهند:

۱- اثرات طرحریزیهای انجام یافته بایستی برای جامعه ملموس باشد، به عبارت بهتر تمام مردم جامعه باید تأثیر این برنامه‌ها را «هرچند اندک» به عینه مشاهده نمایند تا باور کنند که فعالیتهای توسعه و طرحهای آتی، منجر به بهبود شرایط زندگی آنان خواهد شد.^۱

۲- با اجرا و تداوم تبلیغات صحیح و متناسب با نیازهای احساسی و عقیدتی مردم، امید لازم به جامعه برای باور کردن اثربخشی طرحهای میان مدت و بلند مدت، ارائه گردد.

ب- اقدامات ممانعتی که عبارتند از:

۱- شناسایی کاربردهای جنگ روانی دشمن

مهاجم از کاربردهای کلی زیر برای اجرای جنگ روانی خود استفاده می‌برد:

الف) داده پردازی انفجاری^۲: در این شیوه با ارائه سریع و فراوان اطلاعات هدایت شده به مخاطب، فرصت تفکر و تعقل از وی سلب گردیده و شامل ۳۹ روش کاربردی می‌باشد.

ب) تغییر رفتار مخاطبان^۳: اساس این روش بر طرحریزی جهت ایجاد و افزایش رفتارهای مطلوب و مورد پسند مهاجم در بین مخاطبین مورد تهاجم و کاهش و حذف رفتارهای نامطلوب مخاطب قرار داشته و به ۴ دسته تقسیم می‌شود.

ج) تخریب: این شیوه بر اساس حمله به باورهای گروه‌های هدف طرحریزی گردیده و شامل ۹ روش می‌باشد.

۱- دیدن با چشم باعث آرامش قلب و به باور رسیدن انسان شده و این اصل در بین انبیاء(ع) نیز تسری داشته است، رجوع کنید به آیه ۲۶۰ سوره مبارکه بقره که حضرت ابراهیم(ع) خواهان دیدن با چشم برای زنده شدن موجودات گردید و دلیل خود برای این درخواست را حصول اطمینان قلبی بیان فرمود.

د) متقاعدسازی: دشمن با این شیوه روی احساسات، عواطف و هیجانات

گروههای مخاطب دست نهاده و به اجرای اهداف خود نایل می‌گردد.

ه) برجسته‌سازی: اساس اتخاذ این شیوه بر مبنای گرایش به بزرگنمایی امور مهم

موردنظر مخاطب بنا نهاده شده است.

و) شکاف اطلاعات^۱: مبنای این شیوه استفاده از شکاف موجود و تفاوت‌های دستیابی

طبقات مختلف جامعه به اطلاعات می‌باشد.

طراحان ع.ض.ج.ر با شناسایی این روشها و شیوه‌های مختلف بکارگیری آنها و نیز

شناخت تأثیراتی که این روشها از خود بر جای می‌گذارند، قادر خواهند بود که

برنامه ریزیهای لازم در خصوص خنثی‌سازی، مقابله و آفند علیه آنها را طرح‌ریزی،

هدایت و اجرا نمایند.

۲- مقاوم‌سازی جامعه:

اطلاع رسانی دقیق، به موقع، به اندازه و هنرمندانه با استفاده از تمام امکانات موجود در

خصوص اثرات کوتاه و بلند مدت روشهای جنگ روانی دشمن و نیاتی که او از اجرای

این روشها دنبال می‌کند، طراحان ع.ض.ج.ر را قادر می‌سازد که جامعه را در برابر اثرات

سوء این شیوه‌ها مقاوم ساخته و تلاشهای مهاجم را بی‌اثر نمایند.

ج- اقدامات مقابله‌ای که عبارتند از:

۱) بازیابی افراد آسیب دیده:

فعالتهای روانی یک حکومت، هرچقدر هم که دقیق طرح‌ریزی و اجرا شوند،

قادر نخواهند بود که تمام افراد جامعه را راضی نموده و آنان را در برابر جنگ روانی

مهاجم مصون سازند، زیرا خصلتها، نیازها، توانایی‌ها و باورهای افراد با یکدیگر تفاوت

۲- ۶ تا ۱۱ عملیات و جنگ روانی ۲- رضا عاصف- چاپ معاونت فرهنگی و تبلیغات دفاعی ستاد کل ن.م - تابستان ۸۴

داشته و بالطبع تعدادی از افراد جامعه، در اثر جنگ روانی دشمن، آسیب خواهند دید، لذا طراحان ع.ض.ج.ر به مثابه پزشکی که با تشخیص نوع بیماری، با تجویز داروی مناسب در صدد درمان بیمار برمی آید، به عنوان اولین قدم باید نوع و شدت آسیب دیدگی گروههای مورد تهاجم را شناسایی کرده و سپس با طرحریزیهای مناسب و متناسب با نوع و شدت آسیب دیدگی، اقدام به مداوا و بازیابی آسیب دیدگان نماید. بعضی از این آسیب دیدگیها عبارتند از:

(الف) ایجاد ناامیدی

(ب) ایجاد و بروز احساسات خودخواهانه و تلاش برای بهره برداری

نامشروع مادی از شرایط بحران.

(ج) فشارها و استرسهای عصبی که منجر به درگیریهای فردی و گروهی

خواهند شد.

(د) انزوا طلبی و بی علاقه گی به امور عمومی.

(هـ) جلای وطن و فرار مغزها و سرمایه.

« باید توجه داشت که در جهت مداوا و بازیابی افراد آسیب دیده، بسنده کردن

به اقدامات تعریفی، تشریحی، تشریحی و تشویقی، به عنوان (تنها اقدام ممکن) باعث

هدر رفتن تلاشهای مدافع خواهد شد، لذا ضرورت دارد که از اقدامات تنبیهی (تعزیر و

تحدید) نیز متناسب و مناسب با شرایط استفاده برد، لیکن استفاده از این اقدامات بایستی

توأم با تبلیغ مناسب برای توجیه بکارگیری آنها باشد».

۲) شناخت نقاط ضعف کاربردهای بکار گرفته شده در جنگ روانی دشمن:

اصولاً تمام طرحریزیهای انجام یافته توسط آدمی به دلیل عدم کامل بودن

انسان، دارای نواقص و نواقضی بوده و طرحریزیهای جنگ روانی توسط دشمن نیز از

این قاعده مستثنی نمی باشند، لذا محققان و طراحان ع.ض.ج.ر بایستی با شناسایی نقاط

ضعف، نواقص و نواقض موجود در طرحها و اجراهای جنگ روانی مهاجم، علیه آنها آفند روانی خود را طرحریزی و اجرا نمایند، در اجرای این مهم گذشته از مطالعات کتابخانه‌ای، پژوهش‌های میدانی نیز ضرورت داشته و طراحان مدافع می‌توانند با شبیه‌سازیهای کنترل شده، شرایط و روشهای مختلف جنگهای روانی دشمن برای گروههای مورد آزمون، نواقص، ضعفها و نواقض درونی طرحهای مهاجم را شناسایی و با آزمایش روشهای گوناگون برای مقابله و آفند علیه آنها، به بهترین راه کارهای ممکن دست یابند.

۳) خنثی سازی:

شناسایی و رفع بسترهای مورد استفاده مهاجم، شناسایی روشهای بکارگرفته شده توسط دشمن، مقاوم‌سازی افراد جامعه، بازیابی گروه‌های آسیب دیده، شناخت نقاط ضعف طرحهای جنگ روانی دشمن و آفند علیه آن نقاط ضعف، در نهایت منجر به خنثی‌سازی تلاشهای مهاجم خواهند شد، این اقدامات ضمن پشتیبانی مؤثر از فعالیتهای روانی خودی، قادرند که با ناکارآمد ساختن طرحریزیهای دشمن، طراحان وی را دچار سرخوردگی و یأس نمایند که این مطلب به خودی خود یک آفند روانی محسوب شده و مهاجم را در برابر جنگ روانی مدافع به شدت آسیب‌پذیر خواهد کرد. عملیات ضد جنگ روانی را می‌توان متناسب با شدت و فرصت بکارگیری جنگ روانی مهاجم، در سه سطح راهبردی، عملیاتی و راه‌کاری طرحریزی، هدایت و اجرا نموده لیکن ضرورت دارد که اصول زیر در بکارگیری آن مورد امعان نظر واقع شوند:

الف- ایجاد ساختار مناسب و متناسب با هر کدام از سطوح یادشده در کشور و نیروهای مسلح.

ب- واقع بینانه شناسایی کردن، واقع بینانه برآورد کردن و در نهایت واقع بینانه طرحریزی کردن اصول عملیات ضد جنگ روانی.

ج- پرهیز از ضعیف انگاشتن دشمن و مغرور شدن به پیروزیهای بدست آمده در اثر اجرای عملیات ضد جنگ روانی خودی.

د- تداوم در پژوهش و احراز قابلیت انعطاف پذیری.

ه- در خدمت گرفتن کلیه امکانات موجود و تهیه و واگذاری امکانات

مورد نیاز.

و- وجود پشتوانه قوی اجرایی برای طرحهای تهیه شده.

لازم به ذکر است که برای ایجاد ساختار سازمانی متناسب و مناسب برای هر کدام از سطوح عملیات ضد جنگ روانی، ضرورت دارد که متخصصان و کارشناسان ذیل در ساختار یادشده به عنوان عضو سازمانی حضور داشته باشند:

- ۱- متخصصین نظامی عملیات روانی
- ۲- روانشناسان
- ۳- جامعه شناسان
- ۴- مردم شناسان
- ۵- رفتار شناسان
- ۶- فرهنگ شناسان
- ۷- تاریخ شناسان
- ۸- علما و کارشناسان مذاهب و ادیان مختلف
- ۹- کارشناسان اطلاعاتی و ضد اطلاعاتی
- ۱۰- کارشناسان روابط عمومی
- ۱۱- کارشناسان هنرهای مختلف
- ۱۲- سایر کارشناسان مورد نیاز بنا به موقعیت

این ساختار که به عنوان یک **اتاق فکر** عمل خواهد نمود، باید قابلیت گسترش و بکارگیری تخصص‌های آتی را احراز و با بررسی جنگ‌های روانی بکاررفته در دنیا، اقدامات خود را طرحریزی، بررسی، تجزیه و تحلیل، تکمیل، تهیه و پیگیری نموده و پشتوانه اجرایی قدرتمندی برای اجرای طرح‌های خود در اختیار داشته باشد.

در آخر، لازم به تأکید است که این نوشتار برای آشنایی مختصر همکاران گرامی نگارش یافته است، وگرنه این شاخه جدید نیز مانند دو گروه قبلی عملیات روانی، آنچنان وسعتی را دارا می‌باشد که پرداختن به تمام زوایای گستره آن از عهده نگارندگان خارج و ضروری است که تمام اساتید و متخصصین بزرگوار که دست‌اندرکار عملیات روانی می‌باشند، تلاش خود را برای تبیین کرانه‌های آن در قالب نوشتارهای گرانسنگ خود، مبذول فرمایند.